

Udg. 9776

~~Stadt. lith. gen. 14. 11. 20.~~

HENRICI GUILIELMI LUDOLFI
AULAE ANGLICANAЕ SECRETARII
CONSILIUМ
DE
**UNIVERSAE
ECCLESIAE SALU-
TE PROCURANDA**

**COLLEGIT ATQVE ILLUSTRAVIT
CHRISTIANUS PAMPHILUS**

PRAEFATIO.

Raetatus hic, quem Latine redidimus, Anglice scriptus extat in libello Ludolfi posthumo. Adiecimus notas, quibus non tam libellum, quam sensum lectorum quorundam opus habere putabamus. In his nihil addidimus, quod alienum esset ab auctoris mente, quem cognouimus ex pluribus eius epistolis, ex quibus exceptæ particulae ad illustrandum hoc consilium pro appendice accessere.

Quotquot virum illum, eius iudicium, studia, facta, merita nouerunt, eos speramus consilium hoc, quod de re, sibi perspectissima, dedit, aude excepturos. In perpetua peregrinatione, ad annum 1551, quo eam cum vita in Anglia finuit, continuata, qua tres orbis partes inuisit, & saepius percurrit Europam, præcipua eius cura fuit, ut ecclesiæ uniuersitatem, in

A 2 plu-

---

posthumo. The pious Remains of Mr. Henr. Will. Ludolf. London. 1712.

Plures factiones scissæ, medendi præsidia, modum, viamque obseruare, & ipse, quantum id suæ poscerent partes, experiretur. Fecit hoc pie & sapienter, & successu bono, natus ex alienisimis sectis fauentes auditores, quotiescunque, data occasione, cum illis in itinere de salute, in Christo parata, sermonem contulit, quanquam incorruptæ veritatis seruantissimus esset, nec eam dissimularet.

Erat maxime auersus a rixosa theologia, & propensus in pacificam; nihilominus vix quisquam magis abhorruit a vulgari sancienda de religione pacis instituto. Etenim penitus perspexerat indolem conciliatorum illorum, hisque fauentium destinaciones: animaduerterat, ut plurimum talia consilia agitari sine candore, verba dari, cum propinquior ad alterius partis doctrinam accessus venditaretur: quod, ipso adhuc viuente, ingenue fatebatur celeberrimus *Basnagius*, contra episcopum *Meldensem*, qui ecclesiæ reformatæ quandam insentiendo inconstantiam exprobrauerat, scribens: *Dictitat Meldensis episcopus, nos modo, ut placeremus Lutheranis, verba significan-*

---

scribens dans l'histoire de l'église. Livre XXVI. chap.

I. Mr. de Meaux pretend, qu'on s'exprimoit tantôt d'une maniere forte sur la présence réelle, ins-

ficanter facere de præsentia reali, profitentes,
accipi Iesu Christi substantiam, modo nos o-
mittere substantiae vocabulum, quando cum
Heluetiis coniungi euperemus. Modo nos cla-
re disputare contra præsentiam realem, modo
nos oculere doctrinam nostram sub multitu-
dine verborum magnificorum, quibus nihil si-
gnificaretur, quemadmodum factum esset in
colloquio Pisciacensi. -- Sit res ita se habeat, ut
adserit Meldensis, si hoc tantum patiatur, ut
verba a dogmatibus distingua. - Fateor, nos
mutasse vocabula, usurpare verbum substan-
zia, & id postea sustulisse, Heluetiis scriben-
tes, mutareue illud voluisse in synodo Rupellen-
si; quid inde consequitur, cum animo semper
eodem fuerimus, valde scilicet auerso a præ-

A 3

sen-

iusqu'à dire, qu'on y recevoit la substance de J.
Christ, quand on vouloit plaire aux Lutheriens:
et qu'ensuite on ôtoit ce terme de substance,
lorsqu'on vouloit s'unir avec les Suisses. Tan-
tôt on parloit nettement contre la présence réelle,
& tantôt on cachoit sa doctrine sous un amas de
grans termes, qui ne disoient rien, comme celà
arriva au Colloque de Poissi. -- J'accorde à Mr.
de Meaux tout ce qu'il luy plaît, pourvû qu'il
me permette de distinguer les termes & les dog-
mes. -- Je veux, qu'on ait changé les termes, qu'
on se soit servi de celui de substance, qu'on l'ait
ensuite effacé en ecrivant aux Suisses, ou qu'on
ait voulu le changer au Synode de la Rochelle,
quelle conclusion en peut-on tirer, puisque dans
le

sentia reali? dicetne, doctores nostros variasse (placita sua?) Verum respondemus ei, hoc non sufficere, quoniam doctores aliqui, quamuis maxime florent existimatione & autoritate, nequaquam imponere legem ecclesia possunt. Iolas phrases in nostra potestate habemus, easque possumus amori pacis sacrificare, & mutare, si modo doctrina seruetur puritas. - Meldensis profatur, Reformatos in colloquio Pisciacensi sua in pacem propensione non coaetos fuisse ad sententiam de sacra cœna mutandam; sed eos rem istam eo modo tractasse, quo ideæ alerentur confuse: quod sane non magnum crimen est. -- Quod hactenus recensuit-

le fond on à toujours conservé le même éloignement pour la présence réelle. -- dira-t-il que nos docteurs ont varié? mais nous lui répondrons, que cela ne suffit pas, parce que les docteurs particulières, quelque grand que soit la réputation et l'autorité, dont ils jouissent, ne font point de loi dans l'église. -- On est maître de ces expressions, & il n'y a aucun peril de les sacrifier à l'amour de la paix, & de les changer, pourvu que la doctrine se conserve dans toute sa pureté. --- Mr. de Meaux avouë, qu'au Colloque de Poissi l'inclination, que les Reformés avoient pour la paix, ne les obligea point de changer de sentiment sur l'Eucharistie - et qu'ils s'expliquoient seulement d'une maniere, qui entretenoit des idées confuses, ce qui n'est pas un grand crime. -- Tout ce que nous venons de remarquer,

*suimus, id omne pertinet tantum ad verba,
quaे mutabamus, cum speraremus, fore, ut hoc
pacto animos placaremus exacerbatos, & ple-
nam ecclesiæ pacem conciliaremus.*

Cordatus itaque Ludolfus subinde amicos monebat, ne se illudi sinerent, cum publicis scriptis placita in concordiam adducerentur disiunctissima, dissentientesque in mutuos amplexus, ad fraterna oscula vocarentur. Hoc vero ipsum valde miserebat, viros probos, & veris ecclesiæ commodis augendis habiles interdum ignorantia fraudis ad consilii henotici societatem auferri, & vitam incassum terere testis consuendis, & refricando vulnere, quod cuperent sanare. E contrario aliam ostendebat viam coniungendi in Domino diuersæ sectæ homines, & quam tuta ac facilis illa esset, documentis probauit indubitatis. Utinam ab hoc viro, & eius commentatione, quam exhibemus, exemplum & normam hodieque caperent, qui velint [pro] suo in genus humanum amore non solum de sua, sed de uniuersa ecclesia bene mercari! CICCIUS.

A 4

I. Sa-

ne regarde que ces mots, qu'on changeoit, dans l'esperance d'adoucir les esprits, qui s'aigrisoient, & d'établir un paix universelle dans l'église.

I.

Salus utilitasque ecclesiæ uniuersæ sine dubio versatur circa exstructionem, amplificationem, exornationem mystici illius ædificii, quod civitas Dei, sponsa Christi, eiusque corpus adpellatur. Hoc corpus cum membris constet, quæ vitali animata sunt spiritu, qui a capite fluit, illaque secum & inter se consociat; certe ad christianismum, eumque verum ac sincerum, in primis respiciendum est in ecclesiæ uniuersæ emendatione: ac in quantum ille propagatur

ecclesiæ uniuersæ, per totum orbem dissipatae, & cum pluribus, paucioribusue obstaculis conflictantis sub inquisitione veritatis, & in eius professione ac obsequio. In numero hoc cœtu, quod mutetur in melius, nunquam deerit; semper supererunt ἔχυράματα, efficaci Christi cognitioni obiecta, quæ destruere tum in se, tum, quoad recte fieri potest, in aliis princeps cura sit hominis christiani.

ac sincerum, non simulatum inertis notitia, & cultu virtutis gentili; sed a spiritu Christi effectum ac continuatum, quo animati vere viuunt, vita, &, quod hæc habet, lumine multum pollentes.

ecclesiæ uniuersæ emendatione. Quam necessariam esse, in primis intuitu ecclesiæ *uniuersalis*, quis ausit negare? Quotquot vero eam hoc sensu, quo Ludolfus, optant, tentantque, multum absunt a vanitate, quam tribuit ipsis iniqua suspicio malevolorum. Extant passim publici libri, veritatem euangelicam continentis; at quam raro ista ex mo-

gatur & inualescit, aut decrescit ac diminuitur, tantum ecclesia uniuersa censenda est florere, vel degenerare. Quocirca cum christianismus in eo consistat, ut sequamur vestigia Seruatoris nostri, eiusque imaginem vita nostra exprimamus, in quantum diuina gratia, ut id possimus facere, nos aptos reddit; ponendus erit verus christia-

A 5 nis-

monumentis illis, horumque thesauro primigenio, saero codice, integra hauriatur, proferatur coram populo, ab hoc accipiatur & vertatur in succum & sanguinem, infesta experientia docet, iubetque malo huic manus inferre auerruncas. Huic operæ des, quod velis, nomen licet. In qua ecclesia vero doctrina etiam vitiata est, ei quomodo reddi commode possit lux sinceri evangelii, paulo post ostendet.

vel degenerare. Ita non debemus in maxima quiete, in fauore magistratus, multitudine, verum profitendi licentia, subsidiis scientiæ, & in hac ipsa reponere florentissimum ecclesiæ statum; quem ista iuvant, non constituant. Ex vita pura & sancta primæ ecclesiæ æstimatur præstantia, cuius pomœria quoque nulla re magis, quam Christianorum innocentia & patientia proferebantur.

Quo circa cum christianismus, vita christiana, ducenta viribus, quas homo, dum regeneratus est, cum culpæ venia impetravit.

diuina gratia. Hæc parata est ad augendum robur, si quis dato recte utatur, nec delectetur sua imbecillitate, seu *ἀπίστας*, imbecillam fidem mentita, nixaque fragilitate humana.

In

nismus in similitudine Christi, imaginem diuinam in animo instaurantis, inchoantisque ac perficientis fidem nostram. Quo similiores Christi euadimus, & quo maior eorum numerus est, qui eius imaginem representant, eo propius ad præclarum euangelii finem peruenitur, ac prouehitur & amplificatur ecclesia uniuersa.

II. Quanquam absurdissimum sit, opinari, Christum mortuum esse tantum pro hac, illaue secta, cœlumque debere a quadam singulari ecclesia occupari; notio tamen christianismi, quam nostro tempore homines habent, adeo deprauata est, ut plerique existiment, christianam religionem nihil aliud esse; quam constitutionem diuini cultus ad hanc illamue formam externam,

&

---

in similitudine, in instauracione imaginis diuinæ, cuius perfectissima effigies Christus est, cuius licet euadamus simillimi, multum tamen deerit, quo minus æque ac ille perfecti simus.

illaue secta. Cum pro omnibus hominibus eam profuderit, quamuis pro sectæ vel societatis suæ conditione alii plus, alii minus utilitatis, alii nullum plane fructum ex piaculari illa morte capiant.

cœlumque debere. Patet cœlum omnibus, in quocunque loco degant, si veritates primarias agnoscant, & eis pareant, nec impedianter amore rerum cœducarum, quo minus ad reliquæ veritatis cognitionem, professionemque perueniant.

constitutionem diuini cultus. Quæ parum valet, nisi ad

& studium quarundam opinionum.

III. Falsa hæc opinio multos impulit in indignam christiano homine contentionē aduersus addictos ceremoniis diuersis, aliiq; sectæ; cuius hostilitatis fuerunt, & sunt hodieq; effectus maxime deplorandi. Propterea pii quidam viri ista ecclesiæ vulnera sanare adgressi sunt,

ad eam accesserit cultus, spiritu & veritate peractus.

formam externam. Sermo forsitan de Anglicanæ ecclesiæ liturgia est.

quarundam opinionum. Dogmata non reprehenduntur, sed temere circa ea uersans opinio, & in hac collocata fiducia. Contra certam requirere videtur scientiam, quæ alia via, quam opinio, comparatur.

contentionem. Admonitio & ἔλεγχος, suo tempore, & modo legitimo adhibitus, nequaquam carpitur.

Sunt hodieque effectus, odia solicitata, accensa in mutuam sœnitiam rabies, in hac posita meriti opinio, inhibitus euangelii cursus, neglectio præsidiorum, quibus ille expeditur, auersæ a suæ sa-Intis cura auditorum mentes; exaggeratorum, multiplicatorum & defunctorie tractatorum errorum damna, suspicio, tædiūm, αποστασία, leuitas animi, veræ falsæque religionis discrimen floccipendentis, commendatio tolerantiae errorum, ultra modum amplificatæ.

pii quidam viri. Quorum desideria & conatus retulit clarissimus Turretinus in nube testium pro moderato & pacifico de rebus theologicis iudicio. Ex quorum numero quotusquisque ad illam piorum virorum classem pertineat, alii disquirant,
qui

sunt, ac tollere modo dictas dissensiones.
At nimis constat, quam infructuosi hucus-
que

quibus isti proprius innotuerunt. Hoc quidem ve-
risimile est, quotquot in secta erronea hæreant, si
se ad Deum sinant conuerti, & veræ pietati cœ-
perint studere, duci studio societatis, veritatem
sincere professæ, & cupere huic adiungi. Ve-
rum his plures reperias, quibus in sua pacis lau-
datione non tam communio cœlestium bonorum,
quam emolumentorum terrestrium, quibus gau-
debat dissentientes cœtus, participatio, fraudu-
lentaue interceptio proposita fuerit. Inter con-
cordiæ suasores, quos *Turretinus* pro optimis ce-
lebrat, sunt, qui non multum repugnaturi fu-
sent, si quis pro cæteris religionibus naturalem
voluisset introducere, & hoc pacto consociare to-
tum hominum genus: sunt, quibus Socinianorum
familiaritas mirifice placuit: sunt, qui apud suos
profitebantur, se meditari confessionem triplicis
religionis, in Germania toleratæ, ad opprimen-
dam recens ortam, fictamue sectam, quæ a pii
sanctorisque moris studio nomen habet: sunt,
quorum querela de *αιρετικοποιησει* intestina adhi-
bita est ad dissensus legitimi sublationem, & dis-
simulationem erroris periculosi: sunt, qui id ac-
cuserunt, quod nonnulli ecclesiæ nostræ docto-
res se *αιρετικοποιησει* illi non satis patienter subie-
cerint, nec passi sint, placita propudiosa inuehi in
puram doctrinæ apostolicæ disciplinam; quorum
querimonia *Turretino* iusta visa est, aptaque suæ
ἐνώσει: sunt, quos spes gratiæ, fortunæque ma-
gnæ impulit, ut procuderint eius generis confi-
lia.

qui an infructuosi. Ex spinis & carduis istis quos le-
gas

que tales conatus fuerint. Neque vero aliter euenire potest, quo usque pestilens illa radix omnis discordiae, tanquam tyranus aliquis dominatur animae, nempe rebellis *Φιλαυτία*, orta sub primi hominis lapsu, cum is obsequeretur serpenti, & a Deo ad Cacodæmonem, principem superbiæ, deficeret. Verum licet omnes homines, quotquot in terris sunt, in eo consentirent, ut eadem religionis forma externa, sententiis iisdem, eodemque cultu publico ute- rentur; parum id profuturum esset, si in seruitute tenebrici regni permanerent. Contra sanctitas & verus christianismus, sincero animo suscepimus, in singularibus diuersisque ecclesiis potest homines adducere ad suauem illam cœlestemque indolem, a qua rixa

gas fructus? Ergo pacifici illi viri tempus, quod in recta sui & aliorum emendatione utiliter potuissent insumere, perdiderunt in votis inanibus. Quorum exempla intuentes dudum sapere debebantur.

pestilens illa radix, quam postea describit. Nisi huic inicias securim, pro uno, quem succidis, surculo, quatuor pluresue subnascentur.

omnis discordiae. Quæ comes impietatis est; inter improbos enim nulla pax locum habet; apud eos irrequieta & turbulenta sunt omnia.

sincero animo suscepimus, & directus norma diuina. a qua rixa, non item veritatis studium, τὸ ἀληθεύειν οὐ γάπτι.

rixa & inquies remota est.

IV. Quapropter ego ita censeo, multo melius esse, discordes sectas, omissa confessione confessionum, quæ ab omnibus ecclesiis recipiantur, sublatisque conuiciis, quibus altera in alterius placita inuehitur, se inuicem æmulari & contendere, ut plurima in suo cœtu ostentare possint exempla gloriosam adsecutorum imaginis diuinæ instaurationem, quæ signum est & effectus fidei, mundum vincentis, per quam Christus in illis habitat, & se recipientes facit filios Dei. Quotquot in Christo novæ *κτίσεις* facti, & cum illo coniuncti sunt, qui caput ecclesiae est, his non opus est confessione, qua coniungantur, & retinentur in communione, cum iam arctissime consociati sint, sicut olim christiani, una quasi

& inquies, manente cruce, & iugo Dominico, sub quo vera paratur quies, & cœlestis iucunditas sentitur.

ostentare possint. Sub quo conatu apparebit, quantum doctrina ad hunc finem plurimum conducat. Tum intelligetur, quantum dilatatus Dei in homines amor contracto præstet: quantum prospicit ad eam rem gratuita *δικαίωσις*; quantum a nobis petita iustitia officiat? &c.

opus est confessione, licet extantem, si vera sit & æqua, non reiiciant, sed teneant propter alias rationes.

arctissime consociati sint, & conueniant etiam in summa

quasi communique anima, vt ita dicam,
viuentes.

V. Quanquam numerus eorum, qui hoc
pacto conglutinati sunt, admodum paruus
sit, Deus tamen aliquot hic & illic habet,
isto sensu animoque præditos, quos pro in-
finita sua gratia reliquos fecit, tanquam sal-
quoddam terræ. Paucos istos oportet esse
gratos erga hanc bonitatem, quæ ipsos
tam clementer eripuit ex isto corruptela-
rum diluuiio, quod totum orbem christia-
num inundauit. Maximum grati animi er-
ga omnis perfectique boni largitorem in-
dicium id erit, si ad amplificandam libe-
ralissimi datoris gloriam conentur aliis be-
nefacere ista dote, quam ex thesauro Dei
inexhausto acceperunt. Itaque profectio-
res in vero christianismo, dum in terris
sunt, Deo pro fauore eius vix ulla re alia
maiores gratiam referre poterunt, quam
studio communicandi cum aliis diuinam

na-

summa doctrinæ, quanquam hæc consensio ple-
rumque lateat.

Itaque profectiores. Cæteri custodiant & excolant
initia gratiæ, donec in ea roborentur. Et dein-
ceps quoque, quando alios a peccatis auocant, a
sui emendatione aliorum incipient correctionem.
Qui secus faciunt, ac dictum est, sensim veniunt
in sui obliuionem, seque purgandi curam depo-
nunt.

Studio communicandi. Quod faciendi nullo pene die
occa-

naturam, cuius ipsi participes facti sunt.

VI. Hæc præfatus, concludo, utilitatem ecclesiæ uniuersæ feliciter amplificatum iri, si, quod mox commemorabo, diligentius christiani factitarent. Primo qui valent auctoritate, omnes vires eo intendant, ut populo dent ductores, qui sub experimentis acceperint veri christianissimi cognitionem, & cum diuo Paulo dicere possint: estote imitatores mei, quemadmodum ego sum Christi imitator. Ad minimum summa cum cura caueatur, ne minister euangelii reprehensionem & contemptum rectæ doctrinæ malo exemplo arcessat & attrahat. Qui nondum vitam recuperarunt per Chri-

occasio deerit, si modo eam sapienter obserues. Ex una parte intempestivum abiicere debemus pudorem, ex altera cauere, ne finem & modum, quem σωφροσύνη christiana constituit, transeamus. *populo dent ductores*, tam civilis, quam ecclesiasticae rei præfectos. Tales parabuntur in scholis & academiis, si ab iis aliquando auersæ fuerint corruptæ, & inter has peruersa opinio, qua certum studiosorum genus præ ceteris sibi improbe viuendi licentiam concessam arbitratur, & dum ceteroquin clericorum & laicorum distinctionem explodit, in vita tamen illam retinendam esse putat.

malo exemplo. Quale persæpe in doctore ecclesiastico spectabitur, nisi is renatus fuerit ex Deo, & par coercendæ improbabæ suæ cupiditati, & torpori excutiendo.

arcessat & attrahat. Et detur opera, ne, qui id sunt facturi, ad sacrum munus admovcantur.

Christum, non idonei satis erunt ad docendum, explicandumque auditoribus, quid sit vetus homo, qui fallacibus perit cupiditatibus? quid sit nouus homo, conditus diuinus cum iustitia, veraque pietate? quid sit mortuum esse in peccatis & delictis? quid hoc, cum Christo ex mortuis resuscitatum esse? At in hoc continetur sincera pœnitentia & fides, quæ duo capita Paulus diligenter inculcat, quod maxime pertinent ad veram hominis cum Deo in gratiam redeuntis conuersionem, animæque salutem, quæ illam sequitur.

VII. Nisi hoc fundamentum iaciatur, doctissimi & elegantissimi sermones parum aut nihil valebunt ad amplificationem regni divini: ad tempus aures fortasse titillabunt, autoritatem & admirationem conciliabunt oratori, & implebunt pulcris notionibus

B ani-

explicandumque auditoribus, quod ignorant, iacentes in tenebris, quæ adfulgens ex diuino verbo lumen intercipiunt, accepuntque.

in hoc continetur, & continuatur sub quotidiano exercitio.

aut nihil valebunt, contra multum mali apportabunt, adhibiti ad lenocinium securitatis, & versi a prudentioribus in ludibrium, & causam contemendi ea omnia, quæ e suggestu pronuntiantur.

auctoritatem & admirationem, apud rudem plebeculam.

pulcris notionibus, ornamenti oratoriis, emblematis,

animos auditorum. Et quanquam his persuadeant, præclarum quiddam esse, vitæ honestæ studere; hoc tamen in iis non multum efficiet, dum principium contumaciæ, *Φιλαυτίας & peruvicaciæ*, pestilens (*improbi animi*) fons retinetur. Morum honestas licet exquisita fuerit, abest tamen multum, ut ea sit diuina iustitia, quæ sancti euangelii scopus est. Honesti homines non nunquam inciderunt in vanam de se opinionem, & suam sibi stabiliuerunt iustitiam, non satis periti miseri status, in quo natura versatur corrupta, & summam ignorantias necessitatem, gloriam, utilitatem regenerationis supernæ, formantis in nobis Christum, diuinamque adferentis iustitiam, quæ nobis fide, qua Christum amplectimur, contingit.

IIX. Secundo, quod attinet ad institutionem duorum, qui sint, quales esse conueniat, oportet ita constitui scholas, ut solidum

---

tis, historiis, rhythmis, apophthegmatis, vel particulis quibusdam philosophiæ moralis, pro Christo & sensu eius commendatis.

de se opinionem, cuius tamen adeo expertes videri volunt, ut eam & pharisaicam virtutis simulationem veræ & submissæ sanctitatis studiosis propriam esse contendant.

ita constitui scholas, qua ratione academiæ ad hunc finem dirigi possint, vir summe regendus, au-

•
SYSTAS

dum in iis veræ sapientiæ possit fundamen-
tum ponī, ut iuuentus mature doceatur
sincere respicere ad illum, qui fons est sanæ
rationis, & ipsa sapientia. Quoniam hoc
nostra ætate non solet fieri, fit, ut tam in-
gentem inueniamus numerum scholastico-
rum, qui studiosius consequuntur gloriam,
in eo sitam, quod bene versati sint in vari-
is iisque difficultibus scriptis, quam Dei glo-
riam & salutem aliorum, cuius iuuandæ
gratia oporteret eos primum sub experien-
tia consequi cognitionem maximæ differen-
tiæ, quæ intercedit inter eos, qui Deo, &

B 2 in-

GUSTUS HERMANNUS FRANCKIUS, cum abiret ma-
gistratu academico, impendentibus ecclesiæ euan-
gelicæ sacræ secularibus, in illustri panegyri cor-
date demonstrauit. Excusa est hæc oratio.

difficultibus scriptis, in scientiis plurimis, vel, omni-
bus, si credere fas est. Fastum hunc quicunque
improbare audent, et si literatissimi sint, & lau-
dent ac prouehant doctrinæ studium, tam male
de hoc mereri vulgo & vanis literionibus viden-
tur, ut eos tanquam capitales eruditionis inimi-
cos, & auctores reuocandæ in scholas barbarieß
passim accusent, quin annumerent in ipso gregے
hæreticorum.

maximæ differentiæ, Qualem? Spenerus luculentis
documentis ostendit in libello, de natura & gra-
tia inscripto, qui ex Germanico in Latinum trans-
latus fuit. Ignorantia illius discriminis, quod
nulli, præterquam experto innotescit, in causa est,

ut

inter eos, qui viuunt sibi, & deinde in aliis etiam tam eximiæ veritatis sensum efficer. Vidi homines, quibus maior voluptas erat in exponendo scripti codicis vetustatem ac conditionem, quam in conuertendo animam a terrenis rebus ad res cœlestes. Hi clare ostendebant, se ignaros omnino esse dignitatis & excellentiæ, quam habet anima, cum tam parum de eius emendatione essent solliciti. Nec est probabile, cœlestis regni utilitatem his admonendum cordi esse, in quibus amor mundanorum

ut doctissimus quisque, omnemque doctrinæ corruptelam detestatus, hæreat in Pelagianismo, & in muneris sui perfunctione plures Pelagio facios, quam amicos Christo adiungat.

Vetustatem ac conditionem. Id si fecerint homines, negotiis vacui, non mirabile videatur: sed hoc miramur, illos, quibus contigit prouincia immensi operis, occupare istas ludionum literariorum opellas, ecclesiæ numerosissimæ præsules scriptiunculas edere de sutoribus eruditis, & inter cæteras huius generis nugas turpiter consenserere. Eos si haud procul a sensus communis iactura abesse dicas, non multum aberraueris a vero. quam habet anima, & Deus, & Christus, & vitæ immortalitas ac beata conditio. A rerum harum cogitatione, cognitioneque imprudentes innata atheismi principia abducunt.

Nec est probabile, quin illud iampridem compertum est, ab his regnum cœleste ingressuros, & regi Christo seruientes non raro crudeliter vexatos esse.

rum rerum primas tenet. Itaque Deus pro sua prouidentia sapientiaque finit eos saepe numero magnis excruciali doloribus, sub vanitate sua, quærentes nomen famamque singularis eruditionis. Euadunt etiam non raro inhabiles ad recte de se cogitandum, dum suam ipsi euertunt vitam præ cupiditate aliorum hominum notionibus cerebrum referciendi.

IX. Tertio, si relicta criminatione, & deserto eo modo concionandi, quo plus odii quam amoris proditur, doctores singularem ecclesiarum id putarent esse negotium suum, ut homines, quod iam supra monui,

B 3

ad

excruciari doloribus, cum nunquam satietur ipsorum curiositas, sed quotidie magis irritetur: cum nequeant potiri, quæ inhiant, studiorum honestamentis, & laudibus humanis: cum subinde laboris sui intensissimi vanitatem & caducum fructum animaduertant; quod ut fit plerumque, intercedente diuini Spiritus opera, sic nonnullis, inter libros, doctores mortuos, sepultis, principium fuit reuiuiscendi.

aliorum hominum, vel suis, quas noue singere iam laudabilius dicitur.

relicta criminatione, non prohibet necessariam contruersiæ mentionem, & propugnationem sententiæ veræ. Sed tum pro conuiciis & sannis graues adferat rationes, nisi in auditoribus creare velit dubitationem, & efficere, ut dissentientium animi a veritate magis abalienentur.

ad poenitentiam & fidem hortarentur; tum
 sanc*p*ræclarum apostolici Spiritus essent
 edituri specimen, & plures laboris fructus
 capturi. Sæpe miratus sum, illos magis
 delectari accessione proselytarum quorun-
 dam, cœtui ipsorum se adiungentium, quam
 correctione gregis sui, auocandi a mundan-
 na vanitate ad pretia cœlestia, & a serui-
 tute mundani principis ad gloriosam regni
 diuini libertatem. Qui affectu in suam
 persuasionem tam tenero est, non debebat
 vitiosos profanosque ad eius societatem in-
 uitare: siquidem multi inueniuntur bene
 animati homines, qui ex numero pulchram
 illam pietatis imaginem experimentum de
 quavis ecclesia iudicium ferunt. Illis igi-
 tur, qui ecclesiam, placitaque sua ad ma-
 iorem splendorem & dignitatem prouochere
 velint, hoc in primis agendum est pro viri-
 li, ut suus cœtus purgetur a vulgaribus cor-
 ruptelis, per omnes partes christianismi
 diffu-

Et fidem. Si hoc sincere factitent opinionum prau-
 tate infecti, ex usu intelligent, cuiusnam cœtus
 doctrina plurimum ad illam rem conferat, & sua
 sponte eam amplectentur.

in suam persuasione, quam supra opinionem vo-
 cauit, quæ subsistit in probabilitate.

ex numero, deberent visibilem ecclesiam æstimare ex
 apparatu incorrupto salutis præsidiorum, quæ ubi
 usurpanþur studiosius, certum est, ibi plura inuisi-
 bilis ecclesiæ membra reperiiri.

diffusis, christiana vero pietas in sua ecclesia lucidior, quam in reliquis, exsplendet cat.

X. Quarto, si homines, discrepantes opinionibus in loco quodam conuenerint, euitent controversias omnes, quarum tractatio raro emendat homines, sed saepissime eos ad animosiorum pugnacitatem inflamat. Verum enim uero plurimi arbitrantur, existimationem suam atque praceptorum imminutum iri, si vel de uno titulo formatæ sibi religionis, eiusque compendii aucti cederent. E contrario fuerunt, qui de aliis, a se dissentientibus, bene meriti sunt, fugientes dogmatum controversorum mentionem, & loquentes de istis religionis capitibus, quæ probant omnes, quæque necessaria ad salutis consecutionem esse unaquæque fatetur secta, licet a paucis ad vitæ actum referantur.

B 4

X.

euitent, donec muniatur via maiori successu eas tradandi.

compendii aucti cederent. Cessio in hoc temporaria, non abiectione postulatur. Cæterum vel leuicalæ, quam vocant, veritatis explosio grauiter sui ulciscitur concementum.

fugientes, tantisper.

quæque necessaria, his rite inculcatis, admittentur etiam reliqua, in primis ea, sine quibus non constat ratio salutis.

XI Quinto pauci illi, qui vere nouerunt Christum, potentiam, & sapientiam Dei in fidelibus, & in hoc statu senserunt æternam vitam, in se nascentem: qui hac via id experti sunt, unum se ac Christum esse spiritum; studeant sibi innicem familiariter innotescere, & litterarum commercium eum in finem instituant, ut opus grauissimum, religionem, sociato studio tractent, ac iuuent, adgubernante prouidentia diuina, in diuersis vineæ dominicæ regionibus collocati. Hoc modo non tantum semet inuicem confirmare excitareque possent, sed conferre etiam consilia de amplificatione rei christianæ aduersus regnum & potentiam tenebrarum, quæ a longo tempore proh color! deluserunt, deluduntque mancipia, sibi subiecta, & salutaria diuini regni hæredum consilia interceperunt. Interea quisque existimet, in hoc sibi præcipue elaborandum esse, ut, quos in suo

eum in finem instituant, quod frequentant alii ob amicitiam, & elegantioris literaturæ caussa, ac in hoc, nescio quam, ponant gloriam.

sociato studio, sine syncretismo, Istorum animi, sub seria pœnitentia emolliti, patent accuratori veritatis disciplinæ, quam, ab amico oblatam, non æque recusabunt, ac obiectam a disputatore, qui personam gerit inimici. Quotquot hac ratione coniuncti fuere, poterunt singuli in suo cœtu, quoisque in hoc tolerantur, coniunctim utiliterque opus Domini curare.

suo cœtu inuenerit, infirmos corroboret,
& ex interitu eripiat exitio suo vicinos.
Ab hoc conatu maximæ utilitates in eccle-
siam uniuersam redundabunt, unoquoque
cœtu connitente, quantum possit, ut ex
sua parte muros exstruat Hierosolymo-
rum.

XII. Si paucas istas ac planas regulas,
directas ad religionis, ætate nostra grauiter
laborantis, restitutionem, Deus prospera-
ret, faceretque, ut iis animi mouerentur;
cœlestis ille spiritus Christi, lenis & paci-
ficus superbiam, & turbulentum contentio-
sumque Cacodæmonis spiritum, qui huma-
nas occupauit mentes, de throno deiectu-
rus esset, ut, remoto impedimento homi-

B 5 nes

de throno deiecturus. Quod aliqua ex parte factum
esse nemo negabit, qui superioris seculi acta cum
præsenti ecclesiæ statu contulerit. Supersunt qui-
dem homines contentiosi, sed dolent, se minus
iam valere ad turbandam, concitandamque ad-
uersus quietos rempublicam, ex quo huius recto-
ribus impotens illorum furor & malignitas pate-
facta fuit. Reliquos timor cogit sævire modera-
te, & calumnias condire fictis lacrymis, & votis
pro pace, quam nolunt, religiose nuncupatis.
Cum vero spiritum rixosum detestemur, non su-
mūs in earum hæresi, quæ illum præpostero mo-
do ex ecclesia exturbatum eunt, ingenia iuueni-
lia spe insularum allicientes ad moderationem,
quam pessimi homunculi nullo negotio discent
simu-

nes ad fraternum amorem & amplexum properarent, tumultuosis amoris ac coniunctionis hostibus relictis, permisisque suæ inquieti & acrimoniaræ, qua tantopere oblectantur.

simulare, & ita redimere affigendæ ecclesiæ facultatem.

APPEN-

APPENDIX,
continens
particulas quasdam epistolarum
beati LUDOLFI,
quibus
antegressum argumentum
illustratur.

I.

Contraxi amicitiam cum monacho Lithuano, qui se quidem Græcæ ecclesiæ addictum profitetur, sed est inter eos, qui appellantur *uniati*. Hic mihi non displicet. Narrabat, nonnullos ex sociis suis abiuisse in *Mosconiam* ad utilitatem ecclesiæ, scilicet *Romanæ*, amplificandam. Postquam cum eo pluribus collocutus essem, ac ostendissem, in quo consisteret verus christianismus; ille dicebat: en hunc, qui vere catholicus est? Utinam plures essent, (pergit *Ludolfus*) qui in unaquaque societate ecclesiastica catholicam hanc doctrinam inculcarent, & ea quidem ratione, quam comitatur vis superna, ut animi permouerentur: quod plus momenti ad amplificationem diuini regni habiturum esset, quam consilium henoticum, quod in regia N. cuditur.

II.

---

in regia N. cuditur. Ex epistola, scripta Regiomont.
CIC 1500 IV, d. xix. Iun.

II. Ad minimum discordia *Protestantium* magis videtur excusabilis (quam *Pontificiorum* dissidium intestinum.) Utinam ista hoc boni adferret, ut persuaderet hominibus, parum tribuendum esse disputationi ac ratiocinationi humanæ. Disputando enim nihil aliud effecerunt, quam ut altera pars ab altera eo magis fuerit abalienata. *Contra lumen, superne datum, quod a Deo proficiscitur, nos ad illum trahit, & cum nos ad fontem veri amoris adducat, fieri nequit, quin arctissime consociet eos, qui se illo dirigi patiuntur.* *Ultraiecti rumor vulgauit, Professorem N. Socinianum esse factum.* Aduersatur vero sanæ rationi, queri ipsos de *Socinianismo*, postquam fenestram ei aperuerunt, & frenum laxauerunt rationi, ut eam de iurisdictione fidei eximerent.

III. Professor N. ductus singulari cupiditate sacrum sermonem habendi, cum a multis annis non concendisset suggestum, dixit pro concione, & de virido *christianismo* ita verba fecit, ut multi viri pii hoc sermone valde recreati fuerint. At alii quidam homines præ feruido sectæ suæ studio

a Deo, & ex verbo eius.

fidei eximerent. Composita est hæc epistola Amstelod.
cic 15cc iv. d. iv. Dec.

dio dictitarunt, se nescire, quid statuendum sit de concione eius, seque ignorare, num *Reformato*, an *Lutherano* digna fuerit?

IV. Quam tristis ecclesiæ nostræ in hac quoque regione status sit, sine dubio intellexisti: inter *Gallos* etiam, qui hic degunt, dissidia & contentiones grassantur; quod cordati deplorant. Subiungam, quod *Gallicanæ* ecclesiæ Pastor *Lozadinensis* de hac re ad me scripsit: *Utinam omnes theologi virum excellentissimum*, D. Spenerum, imitarentur, & eius exemplo, quod præcipit *Apostolus*, charitatem iungerent veritati? *Tum eiusdem cætus ministri euangelici se non amplius scriptis, offensionis plenis, proscissuri essent.*

V. *Nicholsius* quidam publicauit ecclesiæ *Anglicanæ* defensionem, in qua illius *Liturgiæ* laudibus ad cœlum effert, tanquam exemplar diuini cultus commune, & dignum, quod uniuersa ecclesia sequatur. In proœmio copiosissimo commendat *Protestantium* confociationem, adseritque, viros probos, qui in gratia apud Principes essent,

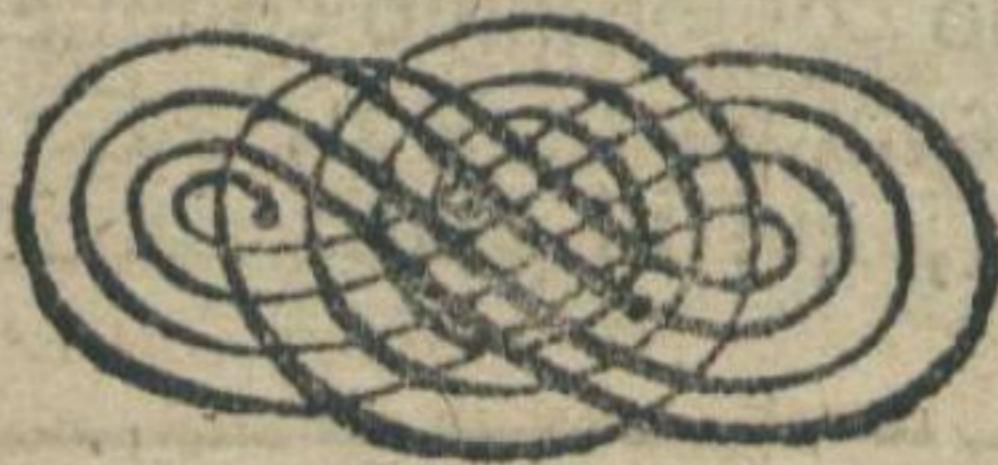
---

digna fuerit? Hagæ Comitum c. 1515ccvi. d. ix. Jun.
proscissuri essent. Hagæ Comitum c. 1515ccvii. d. xv.
Jan.

essent, præclarum quid facturos, si illos adhortarentur ad concilium, ex uniuersis *Protestantium* cœtibus conuocandum. Sed bonus vir non videt, quam difficile foret in delectu mittendorum ad hoc concilium virorum reperire, qui pro omni apparatu & *hypothesi* *Spiritus sancti unctionem* secum adferrent.

Spiritus sancti unctionem, i. e. pro scientia humana, viribusque acquisita naturalibus, & pro superba & litigiosa eius fiducia animum, diuinitus illustratum, emendatum, deiectum ex altitudine sua, qui solius veritatis amore ducatur, qui velit, possitque in diiudicatione controversiae adhibere æquam sinceritatem, qui veri professioni maiorum suamque existimationem posthabeat, & ut paucis dicam, superauerit impedimenta omnia, quæ nos veritatem nec cognoscere, nec dicere, nec agnoscere patiuntur.

secum adferrent. Londini, ccccix. d. xxii. Oct.

THOMAS KEMPISIUS
de Christo imitando,
L. I. c. III.

Felix, quem veritas non figuris voribusque pereunribus, sed ipsa per se, uti est, docet. Nam saepe nos opiniones sensusque nostri fallunt, parumque valent. Quid prodest de occultis obscurisque rebus arguta disceptatio, quarum ignoratio nobis fraudi futura non sit in Dei iudicio? Insignis sane stultitia est, quod neglectis utilibus & necessariis, ultro incumbimus curiosis & damnosis, usque adeo oculis praediti, tamen non videmus. Quid causae est, cur genera illa speciesque dialecticas curemus? Quem enim aeternus ille sermo alloquitur, is a multis opinionibus expeditur. Nam ab uno sermone sunt omnia, & unum loquuntur omnia, estque hoc principium illud, quod nos alloquitur, & sine quo nemo rite intelligit aut iudicat. *Cui vero omnia sunt unum, qui que ad unum trahit omnia, & in uno videt omnia, is & animo esse constanti, & in Deo perpetuo acquiescere potest.* O veritatis Deus, fac me unum tecum in charitate perpetua. Tadedet me saepe multa legere & audire, in te est quicquid volo & cupio: tacant doctores omnes: fileat omnis rerum natura in tuo conspectu: tu me solus alloquere. Nam quanto quisque sibi coniunctior est, quantoque magis secum habens, minus extra vagatur, tanto & plura & altiora sine labore percipit, quippe qui intelligentiae lumen superne accipit. Purus, simplex constansque animus in multa opera non distrahitur, utpote qui omnia ad Dei honorem faciat, operamque det, ut ab omni amore sui ocietur. Quid enim hominem magis impedit atque vexat, quam animi indomitæ perturbationes? Bonus & religiosus homo, antequam opera aggrediatur, prius ipse secum consultat: neque se operibus suis ad vitiosas cupidines abstrahi patitur, sed eas rectæ rationis arbitrio inflectit. Evidem nullum grauius certamen est, quam seipsum vincere conari, atque hoc opus habere debemus, ut nos ipsos vincamus, &

in

in dies nobis ipsis fortiores siamus, semperque non nihil
 in virtute proficiamus. Omnis enim in hac vita perfectio
 imperfecti quiddam sibi annexum habet, *omnisque nostra
 veri perspicientia caligine non caret*. Est omnino humi-
 lis sui cognitio certior ad Deum via, quam profunda sci-
 entiae peruestigatio. Neque tamen culpanda scientia est,
 aut cuiuspiam rei cognitio, quæ si rite consideretur, bona
 est, & diuinitus condita: sed ei semper anteferendus est
 animus sibi bene conscientius, & coniuncta cum virtute vi-
 ta. Sed quia plerique magis scire, quam bene vivere
 student, efficitur, ut plerumque errant, & pene nullum,
 aut certe exiguum fructum ferant. Qui si tantam ex-
 hiberent diligentiam tum in vitiis extirpandis, tum in
 virtutibus serendis, quantam adhibent in questionibus
 mouendis, profecto nec in vulgo tot scelera flagitiaque
 perpetrarentur, nec in literatis tanta vitae licentia vige-
 ret. Certe ubi venet dies iudieii, non quid legeri-
 mus, sed quid egerimus, neque quam bene dixerimus,
 sed quam religiose vixerimus, exigetur a nobis ratio.
 Age iam, ubi nunc sunt omnes illi magistri primarii-
 que viri, tibi olim, dum viuerent studiisque florerent,
 noti? quorum nunc stipendiis alii fruuntur, qui for-
 tasse de illis ne quidem cogitant. Illi quidem, dum
 viuerent, aliquid esse videbantur, nunc de eis filetur:
 tam cito perit humana gloria. Qui si vitam scientiae
 suæ consentaneam egissent, feliciter literis operam de-
 dissent. Nam multi vana scientia pereunt in hoc se-
 culo, quia Dei cultum parum curant: quoniamque ma-
 gni, quam demissi esse malunt, sit ut vanis cogitatio-
 nibus utantur. *Vere magnus est, qui magnam habet
 charitatem.* Vere magnus est, qui suo iudicio parvus;
 omne culmen honoris pro nihilo dicit. *Vere pru-
 dens est, qui terrestria omnia pro stercoribus habet,*
 ut Christum lucifaciat. *Et vere bene doctus est,*
 qui Dei voluntatem exequitur, relinquitque
 suam.

* * *

A. lit. 870

